

Zaman Gazetesi

29 Temmuz 2014

Herkül Millas

Türkiye'deki kriz çok yanlı ama sonuç olarak temelde bir meşruiyet krizinden söz edebiliriz.

Bu terim Jurgen Habermas'ın. Söz konusu "meşruiyet" (legitimacy) yasallık anlamında değil. Yani bir yönetim yasalara uygun olarak oluşmuş, gelişmiş ve çalışıyor olabilir; ama yine de toplum ve ülke bir meşruiyet krizine girebilir. Devlet, hükümet ve genel olarak bürokrasi ve yönetim yasal ve anayasal olarak meşru sayılırken, aynı anda yapması gerekenleri pratikte yapamıyor olabilir; ya da toplumun önemli bir kesiminde "yapamıyor" algısı doğabilir. Yani

yurttaşlara gereken güveni veremeyebilir ve dolayısıyla gereken saygıyı da elde edemeyebilir. Bu meşruiyet krizi, bir güven krizinin ileri aşamasıdır.

Bu krizin bir ayağında devlet hesabına çalışanların doğru dürüst verimli olmamaları bulunur. Başka bir ayağında kurumların yolsuzluklarla kamuoyunda rahatsızlık yaratmaları var. Üçüncü ayağında da yöneticilere karşı güvensizlik: Devletin ve/veya hükümetin etkili ve sonuç alıcı olmadığına inanç yaygınlaşır, yönetim hakkı sorgulanır. Bir yanlış anlama olmasın: Kriz derken, kötü, antidemokratik (otoriter) veya keyfi yönetimden doğan hoşnutsuzluktan söz etmiyorum. Çünkü böyle bir durumun var olduğu bir ortamda yurttaşlar devlete/hükümete, yani otoriteye saygı ve hele itaati esirgemeyebilir. Ve kriz doğmayabilir. Cumhuriyetin ilk on yılları böyle bir durumu çağırıştırır. Bu dönemde “belirsizlik” yoktu, bir sonraki gün konusunda da şüpheler yaşanmıyordu. Demek istediğim, yasal ve anayasal olarak şaibeli olan yönetim olsa da kamuoyunca (zoraki de olsa) kabullenme olabilir. Şimdiki durum bunun tersi: Yasal olanın toplumun büyük bir kesimine güven vermemesi durumu; ve devletin yönetim yeteneğinin yetersiz görülmesi (böyle algılanması).

Bu kriz türü Türkiye’de demokrasi anlayışının kitlelerin malı olmaya başlamasıyla belirdi. En keskin işareti muhafazakâr/İslami seçmen kitlelerinin siyasi dengeler statükosunu sorgulamalarıydı. Necmettin Erbakan’ın ve Tayyip Erdoğan öncülüğündeki siyasi partiler, düzenin “meşruiyetini” sorguladılar. Kürtlerin “itaatsizliği” de ek bir etkendi. Sorgulama iki temel ilke üzerinden yürütüldü. Birincisi “demokrasi” idi: Seçkinlerin yönetimi ve kararları yerine çoğunluğun (halkın) söz hakkı savunuldu. İkincisi “insan hakları” talebiydi. Her ikisinin de, ama özellikle ikincisinin esin kaynağı Avrupa Birliği’ydi; etkisi ve doğurduğu beklentiler önemli bir rol oynadı. Bu süreç bir “kutuplaşma” dönemi olarak çıktı ortaya. Meşru yönetimin kimin elinde olduğu belli olmadığı bir dönem yaşandı. Bir yanda parti kapatma girişimleri, öte yanda Ergenekon, Balyoz davaları gibi karşı girişimler yeni kurulacak olan dengelerin mücadele alanları oldu.

Dikkat edilirse “meşruiyet krizi” halkın beklentileriyle ilişkilidir. Yönetim, beklenen, normal, haklı, yasal vb. sayılanı yapmadığı algısı oluştuğu zaman kriz doğuyor. Tarih içinde gördüğümüz pek çok ayaklanma buna benzer durumlardan doğmuştur. Yani tıpa tıp aynı olan iki yönetime tepkiler, halkın algısına göre, farklı olabiliyor. Dünyaya açılan bir Türkiye’de farklı ve yeni bir yönetim ihtiyacı doğar da buna uyumlu bir yönetim oluşmazsa toplum krize yönelebilir. Olan da budur. Son on yıllarda hesaplaşmaların bayrağı olan “demokrasi” ve “AB kriterleri” yeni bir kutuplaşmanın nedenine dönüştü. Çünkü haklı bir talep olan “çoğunluğun hakkının yenmemesi” ve “azınlığın keyfiliği aşılınsın” isteği, AB kriteri olan “insan hakları” ilkesi ve AB müktesebatıyla çelişir oldu. Demokrasi arayışları, aslında belli kesimlerin özel hak arayışına dönüştü. Her kazanılan hak da başka bir kesimin, ya hakkını köstekledi ya da görmezlikten gelinmesine neden oldu.

Örnekler pek çok. Muhafazakâr kesim yaşam biçimine sahip çıkarken, farklı seçenekleri olanlara saygılı davranmadı. Kamusal alanda rolleri engellenmiş olanlar, kamusal alana egemen olmaya kalkıştı. Hakları sınırlananlar herkesin hakkını vermek yerine kendi haklarına sahip çıkmaya baktı. İhmal edilen, hatta kasten bastırılan estetik ve ahlakî değerler herkese kabul edilmek istendi. Yani bir şeyler baştan yanlış yapıldı: “çoğunluğun egemenliği” azınlığın egemenliğinin karşıtı olarak anlaşıldı. Bu yolda karşılanan engeller, yani çoğunluğun (mutlak) egemenliğine karşı tepkiler, antidemokratik tutum sayıldı. Ve en kritik adım atıldı: zaten şaibeli olan geleneksel yargı sistemine en aleni biçimde müdahale edildi. Ve bu açıkça ve resmi çevrelerce ifade edildi: yargı bağımsız değildi, değildir ve bu yüzden değiştiriyoruz dendi. Bu adım meşruiyet krizinin açığa çıkmasına neden oldu. Çünkü, sanıyorum Türkiye’de ilk kez, en resmi bir biçimde, devletin ve o ana kadar kutsal sayılan yargının da tarafsız olmadığı ifade ve itiraf edildi. Nasıl kriz doğmasın?

Geçmişteki kutuplaşma dönemlerinde iyi-kötü bir hakem rolü üstlenmiş olan yargı artık (resmen de) kavganın aracı ve tarafı olmuş oldu. Eskiden de yargı tarafsız ve bağımsız değildi ama, en az görünürde saygındı. Örneğin “yargıya güveniyoruz” veya “yargının kararına saygılıyız” gibi cümleler sık duyulurdu. Şimdi herkes yargının kumpas kurabileceğini sürekli söylüyor. Geçenlerde (26 Temmuz/T 24) Engin Aydın’ın, bir yazısında, cevabını verme zahmetine bile girmediği bir sorusu şöyleydi: “Yargıç karşısına çıkacak olan polisleri sahiden adil bir yargılanmanın beklediğine inanıyor musunuz?” Sorunun cevabını vermiyor çünkü cevabı hepimiz biliyoruz: Birileri “yargı artık hükümetin kontrolündedir” diyecek; öbür kesim de “iyi ki öyle, yoksa terör örgütünün elinde olacaktı” diyecek.

Gezi olayları gibi itaatsizlik olayları, küfürlü söylemlere varan kutuplaşma, muhalefetin hükümeti yüce divanlık ilan etmesi, “Cemaat”in hain ve ajan diye kovalanması, bu krizin belirtileri. Bu durumda devlete ve yönetime saygı ve güven duymak imkânsız gibi. Daha kötüsü, toplum içindeki kutuplaşmadır; çünkü hükümetten yana “güvenli” kesim ile “güvensiz” kesim arasında, her devlette var olması gereken asgari müşterekleri yok etmektedir. Yurttaşları birbirine bağlamaya yarayan karşılıklı güven yerine, kuşku, dışlama, ötekileştirme yaşanmaktadır. Hakem rolü üstlenebilecek adalet mekanizması da en şaibeli kumpasçılar olarak kavganın tam ortasında yer almakta.

Artık günümüzde, birleştirici devletin yokluğunda, her kesim kendi hakkını elde etme mücadelesini vermekte: Müslümanlar, laikler, Kürtler, Aleviler, farklı din ve mezheplere ayrılmış gayrimüslim azınlıklar, solcular, sağcılar, liberaller, çeşitli meslek grupları, Doğu’cular, Batı’cılar... Oysa her biri bütünün hakkını korumalıydı.